

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тетерятник Г. К.

Стаття присвячена аналізу гарантій прав і законних інтересів неповнолітніх учасників кримінального провадження. Акцентовано увагу на проблемах участі законних представників, адвоката, захисту законних інтересів неповнолітніх потерпілих у кримінальних провадженнях в формі приватного обвинувачення, забезпечення прав дітей під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: неповнолітні, діти, законні представники, права, законні інтереси, гарантії.

Статья посвящена анализу гарантий прав и законных интересов несовершеннолетних участников уголовного производства. Акцентировано внимание на проблемах участия законных представителей, адвоката, защиты интересов несовершеннолетних в производствах в форме частного обвинения, обеспечения прав детей при проведении следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: несовершеннолетние, дети, законные представители, права, законные интересы, гарантии.

The article is devoted to the analysis of guarantees of rights and legitimate interests of minor participants in criminal proceedings. Attention is focused on the problems of participation of legal representatives, lawyers, protection of interests of minors in the form of private prosecution, ensuring the rights of children during investigative (investigative) actions.

Key words: minors, children, legal representatives, rights, legitimate interests, guarantees.

Одним із завдань кримінального провадження є охорона прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Для неповнолітніх учасників кримінального провадження з урахуванням їх неповної кримінальної процесуальної дієздатності, вікових, фізичних та психологічних особливостей, повинні створюватися додаткові гарантії, з урахуванням закріпленого у ст.3 Конвенції ООН про права дитини принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини.

Питанням, пов'язаним із провадженням за участю неповнолітніх, присвячені роботи багатьох вчених-процесуалістів: С. А. Альперта, І. В. Гловюк, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, З. З. Зінатулліна, О.М. Крукевич, О. П. Кучинської, О. О. Левендаренка, Л. М. Лобойка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, В. В. Романюка, С.М. Смокова, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило, О.О. Юхно та інших.

Попри значні наукові напрацювання із визначеної тематики, велику кількість нормативно-правових актів, на практиці виникають питання гарантування прав і законних інтересів неповнолітніх учасників кримінального провадження, окремі з яких будуть розглянуті у статті.

Метою статті є досягнення наукового результату у вигляді теоретичних положень щодо гарантій забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні та практичних рекомендацій щодо їх вдосконалення.

КПК України у главі 38 передбачає особливий порядок
© Г.К. Тетерятник, 2017

кримінального провадження щодо неповнолітніх. Законодавцем передбачено низку гарантій, які відповідають Пекінським правилам та спрямовані на забезпечення прав і законних інтересів дітей, які вчинили кримінальне правопорушення: 1) спеціально уповноважений слідчий (ч.2 ст.484 КПК); 2) спеціальний предмет доказування (ст.485, 487 КПК); 3) участь законного представника та обов'язкова участь захисника (ст.488, п.1 ч.2 ст.52 КПК); 4) особливий порядок виклику та застосування запобіжних заходів (ст.489, 492, 493 КПК); 5) участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції (ст.496 КПК); 6) здійснення судового розгляду суддями, уповноваженими на це (ч.10 ст.31 КПК); 7) закриті судові засідання та ін.

Зупинимось на окремих з цих гарантій. Законодавство визначає необхідним спеціалізацію слідчих та суддів, які здійснюють кримінальне провадження щодо неповнолітніх. П.12 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") вказує на необхідність спеціальної підготовки поліцейських, які працюють з неповнолітніми. У вказаному правилі «звертається увага на необхідність спеціальної підготовки усіх посадових осіб із забезпечення правопорядку, які беруть участь у здійсненні правосуддя щодо неповнолітніх» [1]. Прокурор виступає процесуальним керівником на стадії досудового розслідування та підтримує державне обвинувачення у суді. Від нього залежить прийняття низки процесуальних рішень, якісне проведення процесуальних дій, нагляд за додержанням прав і законних інтересів неповнолітнього. Таким чином, вимога щодо спеціалізації у розумінні п.12 «Пекінських правил» повинна стосуватися не тільки слідчих, а і прокурорів. Як доречно зазначає В.О. Середа, спеціалізація прокурорів може сприяти підвищенню ефективності державного обвинувачення, що підтримують обвинувачення в суді першої інстанції у кримінальних справах про злочини неповнолітніх та скоєні за їх участю, що цілком відповідає вимогам міжнародних рекомендацій. Зокрема, Рекомендації R(2000)19, в якій пропонується «...розглядати спеціалізацію як пріоритет щодо організації прокурорів з точки зору навчання й кар'єри...» [2, с.233]. Вважаємо, що доцільно доповнити ч.2 ст.484 КПК України вимогою щодо спеціалізації прокурорів, які беруть участь у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

Однією із недавніх новел, яка слугує ще однією гарантією прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні, є діяльність органу пробації, який складає досудову доповідь щодо обвинуваченого. Суд роз'яснює неповнолітньому обвинуваченому його право брати участь у підготовці досудової доповіді шляхом надання необхідної інформації представнику персоналу органу пробації або відмовитися від такої участі (ч.4 ст.42 КПК). Відмова обвинуваченого брати участь у підготовці доповіді не позбавляє його права на ознайомлення з текстом досудової доповіді, подання своїх зауважень та уточнень щодо її змісту. Право на ознайомлення з текстом досудової доповіді, подання своїх зауважень та уточнень щодо її змісту має також законний представник неповнолітнього обвинуваченого, незалежно від того, чи брав неповнолітній участь у підготовці доповіді [3].

На нашу думку, підготовка такої доповіді підвищує справедливість винесення судового рішення і забезпечення принципу найкращих інтересів дитини, відповідає

керівним принципам винесення судового рішення і вибору заходів впливу, визначених Пекінськими правилами.

Норми чинного КПК України створюють низку гарантій для неповнолітніх підозрюваного та обвинуваченого, натомість гарантії забезпечення прав і законних інтересів неповнолітнього потерпілого і свідка залишаються певною мірою поза увагою законодавця.

Ст. ст. 226, 227, 354 КПК України передбачають участь (присутність) педагога або психолога, законного представника, а за необхідності - лікаря під час проведення слідчих (розшукових) дій та допиту за участю малолітньої або неповнолітньої особи. У вказаних нормах зазначені окремі права та обов'язки цих суб'єктів: обов'язок бути присутніми при допиті, заперечувати проти запитань та ставити запитання, право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі.

Перше, що звертає на себе увагу у формулюванні вказаних норм - це певна неузгодженість між ч.1 ст.226, ч.1 ст.227 КПК України та ч.2 ст.227 КПК, у якій зазначено, що «До початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі». На відміну від перших норм, у цій вказується на обов'язкову участь і педагога, і психолога. У ст.354 КПК України взагалі вказується на присутність під час допиту неповнолітнього свідка вищезазначених суб'єктів за розсудом суду.

По-друге, законодавець не уточнює, який саме педагог та лікар якої спеціалізації повинні залучатися до провадження за участю дитини. І. Пилипенко вказує, що «педагогом повинен виступати той, хто безпосередньо навчає неповнолітнього чи малолітнього і обізнаний з особливостями його психіки, складу розуму» [4, с.112]. В.В. Романюк, спираючись на думки інших процесуалістів, зазначає, що «у законі мається на увазі участь не просто лікаря, а спеціаліста у галузі дитячої психології, тому має йтися про дитячого педіатра, невропатолога і психіатра або спеціаліста в галузі дитячої психології (психолога, педагога)» [5, с.82].

На практиці часто для проведення слідчих (розшукових) дій в якості спеціаліста залучаються шкільні психологи або педагоги, класні керівники з того навчального закладу, учнем якого є неповнолітній. З одного боку, саме ці особи мають інформацію про поведінку неповнолітнього, його характер, психологічні, розумові особливості тощо. З іншого боку, часто для неповнолітнього участь тих осіб, з якими він щоденно контактує, може створити додатковий психологічний бар'єр.

ВССУ дає роз'яснення щодо участі лікаря у допиті неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого), вказуючи, що він залучається на розсуд слідчого судді, суду, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення неповнолітній отримав тимчасові психічні (депресивний стан, сильне душевне хвилювання або інші психічні захворювання) чи фізичні розлади здоров'я. Він повинен стежити, аби внаслідок допиту неповнолітньому не було завдано ще більшої шкоди через некоректно поставлені запитання, що може призвести до погіршення стану його здоров'я [3].

На нашу думку, іще до проведення слідчих (розшукових) дій із малолітніми, неповнолітніми, слідчий повинен отримати консультацію від педагога або психолога, інформацію щодо їх контактування з неповнолітнім для визначення обґрунтованості їх залучення з метою забезпечення прав і законних інтересів дитини і ефективності

проведення процесуальних дій.

Іще одним актуальним питанням є участь представника неповнолітнього потерпілого та адвоката неповнолітнього свідка. КПК України не містить спеціальних норм, які б визначали особливості процесуального статусу неповнолітніх потерпілого і свідка відповідно. Вони мають такі самі права, як і повнолітні учасники кримінального провадження, відповідно до ст. ст. 55, 56, 65, 66 КПК України. Відтак, неповнолітній потерпілий має право на залучення представника, а неповнолітній свідок - участь адвоката, який надає правову допомогу. Задля забезпечення цих прав слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані детально роз'яснювати порядок залучення вказаних суб'єктів у кримінальні провадження за участю неповнолітніх, адже в іншому випадку, можливість реалізації цих прав залишиться лише формальністю.

Складність участі адвоката неповнолітнього свідка у кримінальному провадженні обумовлюється неврегульованістю його процесуального статусу. М. Луцюк справедливо зауважує на формальності права на правову допомогу свідка у кримінальному провадженні, адже адвокат не наділений правом ставити запитання під час процесуальних дій, заявляти клопотання, відводи тощо. Крім того, «адвокат свідка не є учасником судового розгляду, і не користується жодними процесуальними правами на цій стадії процесу, фактично він позбавлений права ставити своєму ж клієнту під час допиту запитання» [6]. На нашу думку, це суттєво впливає на забезпечення права на правову допомогу для неповнолітнього свідка.

О.М. Крукевич звертає увагу на іще одну актуальну проблему забезпечення права на правову допомогу неповнолітньому потерпілому. Авторка розглядає ситуацію, коли прокурор під час судового розгляду повністю або частково відмовляється від державного обвинувачення. Відповідно до ч. 2 ст. 340 КПК України, головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення, і у разі його згоди, він наділяється всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду. Зрозуміло, що неповнолітній потерпілий навряд чи зможе самостійно реалізовувати функцію обвинувачення. Ми приєднуємося до думки О.М. Крукевич, стосовно обов'язкової участі представника неповнолітнього потерпілого, яким є особа, яка може виступати в якості захисника, у випадках відмови прокурора від обвинувачення [7, с. 180].

Розглядаючи участь неповнолітніх потерпілих у кримінальному провадженні, зупинимося на питаннях, пов'язаних із їх участю у провадженнях у формі приватного обвинувачення. Відповідно до ч. ст. 477 КПК України вони розпочинаються виключно за заявою потерпілого та згідно з п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України кримінальне провадження закривається, якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. В основі початку кримінального провадження цих категорій лежить сфера приватних інтересів потерпілого, який або бажає поновлення своїх прав шляхом через кримінальне провадження, або ж ні. Неповнолітній потерпілий має неповну кримінальну процесуальну дієздатність. У такому випадку, зазначають вчені, заяву може подати законний представник цієї особи [8, с. 344]. Водночас особа набуває процесуального статусу потерпілого уже після подання заяви про вчинене щодо неї кримінальне правопорушення, відтак і право мати законного представника набувається нею разом зі статусом потерпілого. Також виникає питання щодо від-

повідності інтересів самого неповнолітнього потерпілого та його законного представника. Можливо, неповнолітній не зацікавлений у кримінальному провадженні, і відповідно, у поданні заяви. Однак його батьки або інші особи, які виступають в якості законних представників, наполягають на поданні заяви або ж подають її. Чи забезпечуються у цьому випадку реальні інтереси неповнолітнього? Більш того, яким чином може бути розпочате кримінальне провадження, якщо злочин вчинено щодо неповнолітнього членом його родини, а інші особи, які можуть виступати в якості законних представників, відсутні. Або ж, якщо щодо неповнолітнього вчинено один із злочинів за п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК України близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого. У цьому випадку права дитини можуть стати інструментом маніпуляції між родичами. І.А. Тітко у своєму дисертаційному дослідженні також звертає увагу на ситуацію, коли близький родич (законний представник) особи, якому надається право ініціювати початок кримінального провадження, з тих чи інших причин ігнорує факти вчинення кримінального правопорушення стосовно такої особи [9, с. 280].

Аналіз вищенаведених питань звертає увагу на іще одну проблему - визначення процесуального статусу законних представників неповнолітніх потерпілих та свідків. Частина 2 ст. 59 КПК України відсилає нас до ст. 44 КПК України, відповідно до ч. 5 якої законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо самою цією особою і не може бути доручена представнику. Автори одного з коментарів до КПК України роз'яснюють, що таким чином законний представник потерпілого може діяти в кримінальному провадженні як поряд із потерпілим, так і замінюючи його, користуючись процесуальними правами потерпілого, за винятком права давати показання, права мати представника, права на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, права на забезпечення безпеки та інших прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена законному представнику за своєю природою [10, с. 180]. На нашу думку, питання щодо делегування законним представникам права неповнолітнього на приватне обвинувачення є досить спірним, адже, з одного боку, в основі приватного обвинувачення лежить волевиявлення самої особи щодо якої вчинено кримінальне правопорушення, з іншого ж боку, це волевиявлення для неповнолітнього може бути обмеженим внаслідок його неповної кримінальної процесуальної дієздатності.

На нашу думку, певну відповідь-пропозицію щодо зазначеної проблеми дає С.І. Перепелиця: «Дослідження гарантії державного захисту прав потерпілих, які знаходяться у безпорадному або залежному стані, надає можливість зробити висновок щодо дієвості раніше існуючого правила про правомочність прокурора розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення без заяви потерпілого за умови його безпорадного стану» [11, с. 11]. І.А. Тітко також вважає за доцільне у таких випадках звертатися до механізму захисту з боку держави [9, с. 280].

Розглядаючи участь неповнолітніх у провадженнях у формі приватного обвинувачення, доцільно також осмислити можливість внесення змін до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, відповідно до якого кримінальне провадження закривається, якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від

обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Однак, якщо законні представники можуть подавати заяву замість неповнолітнього потерпілого, то, напевно, можуть і відмовлятися від обвинувачення у цих категоріях проваджень, про що має бути зазначено у вказані нормі.

Не визначенням у КПК України є процесуальний статус законних представників неповнолітніх та малолітніх свідків. Хоча ст.ст. 226, 227 КПК України і вказують на обов'язкову участь (присутність) під час допиту та інших слідчих (розшукових) дій законного представника, інші норми закону не надають роз'яснень щодо процесуального статусу законних представників свідків. Відтак їх участь у слідчих (розшукових) діях за участю неповнолітніх свідків стає не гарантією дотримання прав дітей, а лише формальністю.

Ще одним актуальним питанням є вік, з якого неповнолітня особа може виступати в якості свідка у кримінальному провадженні. Чинним КПК України такий вік не визначається, так само жодних обмежень щодо віку не міститься у ч.2 ст.65 КПК України, у якій визначено перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки. Щодо оцінки показань та результатів слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх, то вважаємо, що з урахуванням правил оцінки доказів відповідно до ст.94 КПК України попри неповну кримінальну процесуальну дієздатність ці показання повинні бути оцінені та у кожному конкретному випадку суд має вирішувати, чи можуть вони бути визнані в якості доказів.

Звернемося до практики, яка склалася в інших державах щодо віку, з якого особа може виступати в якості свідка. Верховний суд США встановлює нижній вік свідка - 5 років. У чотирьохрічному віці можуть бути допитані особи щодо яких вчинено злочин сексуального характеру, адже без показань цих осіб (*прим. автора* - за нашим законодавством вони б вважалися потерпілими) складно було б доказати причетність особи до вчиненого злочину. В Англії законодавство дозволяє дітям, молодшим за 14 років давати показання з дозволу суду з використанням відеотехніки за такими категоріями злочинів: напад, поранення або погроза поранення, жорстокість щодо особи, молодшої за 16 років, статеві злочини або замах на їх вчинення [12].

Гарантії прав неповнолітніх під час кримінального провадження містяться у багатьох міжнародних нормативно-правових актах, ратифікованих Україною. Зокрема, Конвенція Ради Європи № 201 про захист дітей від сексуальної експлуатації та зловживань сексуального характеру містить окремий розділ «Розслідування, кримінальне переслідування та процесуальне право». А ст. 35 «Опитування дитини» визначає, що кожна держава має вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення: а) проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам; б) проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні; с) проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей; d) проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно; е) якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження; f) можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого

рішення про інше [13].

Розглянемо відповідність вітчизняного процесуального законодавства окремим гарантіям, наведеним у зазначеній Конвенції. Допит неповнолітнього не відноситься за чинним КПК до невідкладних процесуальних дій. Враховуючи вимоги міжнародного законодавства, слідчі повинні вживати заходів до якомога швидшого із меншим психологічним впливом проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Зменшення впливу на психіку дитини під час кримінального провадження має забезпечуватися не тільки за рахунок проведення допитів у так званих «зелених кімнатах», а і за рахунок якомога меншої кількості опитувань. На нашу думку, серйозним психологічним впливом на дитину може стати проведення одночасного допиту двох або більше осіб і перехресного допиту за участю неповнолітнього у суді. КПК не містить прямої заборони щодо проведення одночасного допиту за участю неповнолітнього. Обмеження стосується лише кримінальних проваджень щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування (ч.9 ст.224 КПК України).

Керівні принципи ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей - жертв та свідків злочинів затверджені Резолюцією 2005/20 Економічної і соціальної ради ООН у 2005 р. у п.31 містять наступні положення: «Фахівцям слід також застосовувати заходи з метою: а) обмеження числа опитувань: повинні застосовуватися спеціальні процедури отримання показань від дітей - свідків та жертв з метою скорочення числа опитувань, заяв і заслуховувань, а також, особливо, таких контактів з процесом відправлення правосуддя, які не є необхідними, зокрема шляхом запису відеоматеріалів; б) забезпечення захисту дітей - жертв та свідків, якщо це сумісно з правовою системою і належним дотриманням прав захисту, від перехресного допиту, що проводиться за участю підозрюваного: у разі необхідності, опитування дітей - жертв та свідків та їх допит у суді повинні проводитися за відсутності підозрюваного/обвинуваченого, і повинні бути передбачені окремі зали очікування в суді і приміщення для допиту» [14].

З урахуванням зазначених вимог, судді повинні у кожному випадку участі неповнолітнього свідка у судовому розгляді, враховувати можливість його проведення без перехресного допиту за участю обвинуваченого. На нашу думку, зазначеним положенням має бути доповнена ст.354 КПК України.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що КПК України містить низку гарантій забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні, які відповідають також і міжнародним стандартам охорони прав дитини. Водночас певні норми потребують удосконалення: більш детального визначення вимог, що пред'являються до лікарів, психологів і педагогів, які залучаються до провадження за участю неповнолітніх; визначення процесуального статусу законних представників неповнолітніх свідків та потерпілих; статусу адвоката свідка; визначення спеціалізації прокурорів, що беруть участь у провадженнях щодо неповнолітніх та ін.

Перспективним для подальших наукових розвідок вбачається дослідження таких питань як узгодженість процесуальної позиції захисника з неповнолітнім підзахисним, ефективність розслідування та забезпечення прав неповнолітніх, окремі гарантії участі неповнолітніх у кримінальному провадженні та ін.

Література

1. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29.11.1985 [Електронний ресурс] / ООН // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211/page
2. Середа В.О. Правозахисна роль прокурора у справах про злочини неповнолітніх / В.О. Середа // Форум права. - 2007. - № 3. - С.231-234 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07svopzn.pdf>
3. Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 січня 2017 року № 223-66/04-17 «Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх» [Електронний ресурс] / ВССУ // Закон і бізнес. - Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604-17_pro_praktiku_zdiysnennya_.html
4. Пилипенко І. В. Деякі питання застосування законодавства щодо участі неповнолітніх у кримінальному провадженні / І.В. Пилипенко // Публічне право. - 2013. - №3 (11). - С.110 - 118.
5. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх : монографія / В. В. Романюк. - Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. - 252 с. (Серія «Бібліотечка слідчого і детектива: учасники кримінального провадження»)
6. Луцюк М. Повноваження адвоката при наданні правової допомоги свідку в кримінальному провадженні за новим КПК України / М. Луцюк [Електронний ресурс] . - Режим доступу: <http://rivnepravo.com.ua/386-povnovazhennia-advokata-pri-nadanni-pravovoi-dopomohy-svidku-v-kryminalnomu-provadhenni-za-novym-kpk-ukrainy.html>
7. Крукевич О. Неповнолітні потерпілі як учасники кримінального процесу / О. Крукевич // Історико-правовий часопис: науковий журнал. - 2015. - №2 (6). - С. 177-181.
8. Смирнов М.І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення / М.І. Смирнов // Актуальні проблеми держави і права. - 2013. - С.342 - 347.
9. Тітко І.А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу у кримінальному процесі України : монографія / І.А. Тітко. - Х. : Право, 2013. - 448 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажківський, Є.П. Бурдоль та ін.. ; редкол. В.Я. Тацій, О.В. Капліна, О.Г. Шило . - Х. : Право, 2013. - Т.1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1660032849226/pravo/zakonniy_predstavnik_poterpilogo
11. Перепелиця С.І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С.І. Перепелиця. - Харків, 2014. - 22 с.
12. Bowen L. Children's Evidence by Video Link / L. Bowen // Child Sexual Abuse: Justice Response or Alternative Resolution: conference convened by the Australian Institute of Criminology. - Alken Press, 1989. - P. 2-12.
13. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 [Електронний ресурс] / Рада Європи // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_927
14. Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів від 22.07.2005 р. - [Електронний ресурс] / ООН // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_e54

*Тетерятник Г. К.,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 21.01.2017*